

Dieter Leuthold

ASPEKTI RAZVOJA NJEMAČKE PODUZETNIČKE POVIJESTI

S njemačkog jezika prevela: **Sara Katanec** [germanistika/povijest]

Prije nešto više od trideset godina, 10. lipnja 1976., sastali su se na poziv Instituta za njemačko gospodarstvo u Kölnu, koji financiraju tvrtke, predstavnici poduzeća i udruga, te osnovali Društvo za istraživanje poduzetničke povijesti (Gesellschaft für Unternehmensgeschichte - GUG). Društvo je osnovano usprkos višegodišnjim kontroverznim debatama i ranijem neuspjelom pokušaju pokretanja. Za uspješno utemeljenje može se zahvaliti profesoru Manfredu Pohlu, povjesničaru koji proučava poduzetničku povijest *Deutsche Bank*, te potpori njegovog poduzeća.

Interes *Deutsche Bank* i drugih tvrtki nije bio slučajan. U Demokratskoj Republici Njemačkoj je tijekom sedamdesetih godina oblikovana „povijest pogona“ (*Betriebsgeschichte*), koja je nakon Drugog svjetskog rata sistematski stvarana s ciljem pisanja nove povijesti radnika i tvrtki. Ona je iskorištena kao protuteža zapadnonjemačkim koncernima, među kojima je bila i *Deutsche Bank*.

U prilog važnosti „istraživanja povijesti pogona“ govori činjenica da je ono stavljeno pod upravu Instituta za marksizam i lenjinizam u Centralnom komitetu Jedinствene socijalističke partije Njemačke (SED). Teško se u Saveznoj Republici Njemačkoj moglo naći nešto slično ovakvome istraživanju „povijesti pogona.“ Također je potrebno upozoriti na činjenicu da mnoga poduzeća na Zapadu nisu bila zainteresirana dati informacije o svom razvoju u razdoblju od 1933. do 1945. godine, a pogotovo ne o onome između 1939. i 1945. godine.

No Društvo za istraživanje poduzetničke povijesti nije bio prvi pokušaj institucionalizacije povijesti poduzeća nakon 1945. godine.

Ovdje je potrebno spomenuti profesora Wilhelma Treuea (rođen 18. srpnja 1909. godine u Berlinu, umro 18. listopada 1992. godine u Göttingenu), koji je više

od dvadeset godina, počevši od 1955. godine, izdavao časopis *Tradition, Zeitschrift für Firmengeschichte und Unternehmerbiographie* (hrv. *Tradicija, Časopis za povijest turtki i biografije poduzetnika*). Također je bio i autor mnogobrojnih radova o povijesti poduzeća, među kojima su: „Banka Mendelssohn kao primjer privatne banke“ (1972.), „Eugen Langen i Nicolaus August Otto: o odnosima između poduzetnika i izumitelja te inženjera i trgovca“ (1965.), „Povijest ilsedske talionice“ (1960.), „Christian Adalbert Kupferberg, osnivač podruma za proizvodnju pjenušca Kupferberg u Mainzu“ (1975.), „Kulturna povijest vijka“ (1962.) i „Osovina, kotač i automobil“ (1965.). To su samo neki od njih. Vjerojatno je najpoznatija njegova knjiga *Vatra se nikada nije ugasila. Talionica August Thyssen 1926-1966*, objavljena 1969. godine.

Časopis *Tradition* prethodnik je Časopisa za povijest poduzeća (*Zeitschrift für Unternehmensgeschichte - ZUG*), kojeg izdaje Društvo za istraživanje poduzetničke povijesti u nakladničkoj kući C. H. Beck u Münchenu.

Godine 1957. osnovana je i Udruga njemačkih arhivista za područje ekonomije.

Ako zanemarimo poneko predavanje gostujućih predavača, na sveučilištima i visokim školama predmet Povijest poduzeća (*Firmengeschichte*) uglavnom je ostao nezapažen do početka devedesetih godina, i to unatoč činjenici da su prije 1930. godine njemački stručnjaci na području *Business History*, tj. stručnjaci s njemačkog govornog područja, poput Gustava von Schmollera, Richarda Ehrenberga, Kurta Wiedenfelda, Josepha Schumpetera, Conrada Matschofa i Fritza Redlicha, bili vodeći na tom polju.

Na ovom je mjestu potrebno odrediti pojmove *Business History* i *Corporate History*. Pod pojmom *Business History* podrazumijeva se, po uzoru na Fritza Redlicha, povijest poslovnog svijeta, koja se bavi onim jedinicama u kojima su organizirane produkcija u najširem smislu i zadovoljavanje potražnje, uključujući tehnička sredstva koja su za to potrebna. Drugi pojam za to bio bi, primjerice, *Micro Economic History*, koji treba razlikovati od pojma tradicionalne ekonomske povijesti (*Macro Economic History*).

Pod pojmom *Corporate History* podrazumijeva se povijesno bavljenje jednim jedinim poduzećem i/ili njemu pripadajućoj udruzi poduzeća.

Time, što se služimo anglo-američkim pojmovima, postaje jasno da je nekoć vodeće njemačko istraživanje povijesti poduzeća prešlo u ruke SAD-a. Poduzetnička povijest je, s različitim težištima istraživanja i prvenstveno povezana s imenom Alfreda D. Chandlera, na katedri za *Business History* na *Graduate School of Business Administration* na Sveučilištu Harvard, doživjela napredak.

Pritom je, također, postalo jasno da *Business History* nije samostalna znanost, nego da ona jedino može napredovati u uskoj povezanosti s društvenim znanostima, pogotovo sa socijalnom i ekonomskom poviješću, te s mikroekonomijom i makroekonomijom.

Društvo za istraživanje poduzetničke povijesti svojim je radom znatno pridonijelo u postavljanju novih standarda u historiografiji poduzetničke povijesti, koji će osporiti prigovore da je takva povijest pisana u poniznom i nekritičkom tonu.

Pri tome je znanstveno utemeljena poduzetnička povijest mogla profitirati od činjenice da je od sredine osamdesetih godina uloga *entrepreneura*, poduzetnika, redefinirana u kontekstu mnoštva obljentnica velikih poduzeća. Naime, mlađa je generacija menadžera tražila i dobila znanstveno utemeljene ocjene, umjesto nekritičkih pohvala.

No, znanstveno utemeljeno pisanje poduzetničke povijesti znatno je ojačalo, prije svega, zbog kolektivnih tužbi žrtava nacionalsocijalizma protiv njemačkih poduzeća početkom devedesetih. Tužbe su prisilile poduzeća da se pozabave vlastitom prošlošću i pobudile su veliko zanimanje javnosti. Istodobno s tim se javlja intenzivna rasprava o metodama, s jakom teorijskom orijentacijom. Dolazi do osnivanja Radne skupine za kritičku povijest poduzeća i industrije (*Arbeitskreis für kritische Unternehmens- und Industriegeschichte* - AKKU), koju pokreću mladi znanstvenici sa Sveučilišta u Bochumu. Ova skupina shvaćena je kao neka vrsta protuteže Društvu za istraživanje poduzetničke povijesti, iako u posljednje vrijeme postoje tendencije međusobnog popuštanja i komunikacije. Od 1999. godine postoji i kritička Radna skupina za istraživanje povijesti poslovanja arhivara (*Arbeitskreis Unternehmensgeschichte der Archivare*).

No, sad se ne može previdjeti da, nakon završetka tzv. *Zwangsarbeiterdebatte* (rasprave o radnicima na prisilnom radu za vrijeme nacionalsocijalizma, vođenih devedesetih godina, op. prev.) – ovdje mislim samo na pravne rasprave – postoji opasnost, da bi interes za poduzetničku povijest i za financiranje za to potrebnih arhiva mogao pasti. Pogled na aktualne strukturne promjene, pri čemu nastaju novi, artifičijelni nazivi tvrtki, čiji raspon proizvoda i/li usluga može identificirati samo stručnjak, mogao bi pojačati ovaj trend koji je usmjeren protiv istraživanja poduzetničke povijesti.

Očito je potrebna odgovarajuća kultura poduzeća koja vrednuje povijest tvrtke ne samo kao trošak, već i kao korist.

Pojam „kultura poduzeća“ označava one vrijednosti, stavove i ponašanja, koja karakteriziraju socijalnu interakciju unutar tvrtke. Kultura poduzeća određuje koji način ponašanja se očekuje, a koji je manje poželjan, koliko se važnima smatraju interne komunikacije u poduzeću i njihova sredstva, koji se elementi kontrole uspjeha koriste. Budući da pojam „kulture poduzeća“ nije jasno definiran, koriste se i pojmovi „identitet poduzeća“ *Corporate Identity*, „misija poduzeća“ ili „filozofija poduzeća.“ Kultura poduzeća određuje je li neka tvrtka svjesna svojeg povijesnog razvoja i koristi li pojam „tradicija“ konstruktivno.

Osnovnom uvidu u to da povijest ima izgleda za sadašnjost i budućnost, neće se nitko moći oduprijeti. U literaturi ima mnoštvo potvrda za to. Tako, na primjer, Joseph Schumpeter kaže: „Nitko tko nije dovoljno upoznat s povijesnim činjenicama i tko ne posjeduje odgovarajući smisao za povijest ili povijesno iskustvo, ne može se nadati da će shvatiti ekonomske fenomene u bilo kojoj epohi, uključujući i sadašnjost.“¹

Tko može sumnjati u to da i politika, i država, i interesne skupine pokušavaju izvršiti sve veći utjecaj na poslovanje, a ipak su one te koje predstavljaju pokretačke sile gospodarstva.

Poduzetnička povijest može na taj način dati važan doprinos razumijevanju gospodarskog i društvenog razvoja na makrorazini.

No zašto je za tvrtku – pritom mislim na mikrorazinu – korisno baviti se vlastitom poviješću i iznijeti u javnost svoj povijesni razvoj? Wilhelm Treue na ovo je pitanje dao gotovo klasičan odgovor: „Za ugled tvrtke objavljivanje vlastite povijesti očito je od koristi iz jednog posve jednostavnog razloga: ona pokazuje da je tvrtka unatoč mnogim poteškoćama opstala nekoliko desetljeća, pola stoljeća, čitavo stoljeće, 150, 200 i više godina, razvijala se, očuvala, te još i u sadašnjosti igra ulogu. Što je jasnije znanstveno, očitije objektivno pisana ta povijest, to veći dojam ona ostavlja na čitatelja,

koji primjećuje da se ovdje ponajprije pokušava steći njegovo povjerenje i poštovanje.“²

U skladu s temeljnom idejom Wilhelma Treuea, Zavod za poduzetničku povijest (*Institut für Unternehmensgeschichte - IFUG*), osnovan 2000. godine na Sveučilištu u Bremenu, trudi se biti od pomoći tvrtkama u regiji pri istraživanju vlastite *Corporate History*.

BILJEŠKE

- 1 Vidi: Joseph Schumpeter,
Geschichte der ökonomischen Analyse,
vol. 1/2 (Göttingen: UTB, 2009.),
43 (op. ur.).
- 2 Vidi: Wilhelm Treue,
*Unternehmens- und
Unternehmensgeschichte aus fünf
Jahrzehnten* (Wiesbaden: F. Steiner
Verlag, 1989.) (op. ur.).

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlasiavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlanić
Lada Vlanić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com